
Haris Szilárd, Tömösközi Ferenc:

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház diakóniai szolgálatának erőforrásai

Abstract: The resources for diaconal work in the Reformed Christian Church of Slovakia

The paper deals with the development of the diaconal service in the Reformed Christian Church in Slovakia, not so much from a historical as a methodological point of view. The historical sources as they are currently processed are sufficient to examine the decisions and factors that have shaped the evolution of the diaconal ministry of the Church. The main aspect of the study are the available spiritual and material resources and the way they are used. The study points out that the focus of RCCS's diaconal service is congregational diaconia, which was largely based on individual initiatives, however, a clearly visible direction from the occasional to the planned services. In this paper, we propose to "measure" the community strength of congregations, which is the sum of external and internal resources, according to the power-intensive service they are able to perform.

Keywords: congregational diaconia, power sources, communion, design

Bevezetés

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központja 2021-ben ünnepelte fennállásának 15. évfordulóját. Egy szervezet életében az ilyen mérföldkövek mindig alkalmat adnak a visszatekintésre és a tapasztalatok értékelésére, és az új irányok megkeresésére. Mivel azonban a diakónia központ létrejött és tevékenysége szervesen kapcsolódik a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház életéhez, ezért érdemes áttekinteni a diakóniai kezdeményezéseket egészen az első világháború végétől, ám a tanulmány keretei azonban nem tesznek lehetővé egy teljes történeti és teológiai áttekintést. Ebben a tanulmányban azt szeretnénk bemutatni, hogy a trianoni döntés után a Csehszlovákiához került egyháztestekben a diakónia elmélete és gyakorlata eltérő módon fejlődött ki és működött, mint a magyaror-

szági szeretetszolgálatban. Lényegben egy teljesen más szociokulturális, gazdasági és politikai, sőt nemzetiségi és felekezeti kisebbségi közegben végbemenő sajátos fejlődés pedig eltérő metodikai megoldásokhoz vezetett. Ebből következik az is, hogy a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központjának 2006-os megalakulása nem légtüres térben történt, hanem szervesen – az elvek és módszerek szintjén – rákapcsolódik az azt megelőző diakóniai tevékenységekre, mégpedig a gyülekezeteken keresztül. A metódust és a szolgálat irányát nem más határozza meg, mint a rendelkezésre álló erőforrások, beleértve a lelki és az anyagi javakat egyaránt. A továbbiakban tehát áttekintjük, hogy az egyházunk milyen erőforrásokat felhasználva végezte a szeretetszolgálatot.

Történeti előzmények

A szlovákiai református egyház misszió- és diakóniatörténete az első világháborút lezáró béketárgyalásokat követően indult, amikor az újonnan kijelölt államhatárok nemcsak közigazgatási egységeket vágtak ketté – ezzel létrehozva új országokat – hanem a történeti református egyházkerületeket és egyházmegyéket is. A szeretetszolgálati munka mindezek ellenére tovább folytatódott, ám nem teljesen olyan háttérrel, mint azelőtt. Néhány év leforgása alatt olyan gyökeres társadalmi és politikai változások történtek, amelyek lényegében elsöpörték a már megszokott rendszereket. Ezek a mélyreható átalakulások sem az egyházat, sem annak szervezett diakóniai munkáját nem kerülték el. Az új változások új kihívásokat is hoztak, amelyekre nem mindenki tudott, vagy nem akart reagálni, inkább fenntartották a régen berögzült szokásokat, ezzel is tiltakozva az új trendek ellen. A csonka egyházkerületekből és egyházmegyékből létrehozott egyházon belül¹ viszont kialakult egy vita, mégpedig arról, hogy szükség van-e belmisszióra és szeretetszolgálatra. Az egyes egyházmegyéekben másként értelmezték a misszió gyakorlati eszközeit. Voltak lelké-

¹ Az egyházkerületek megalakulásáról lásd: Lévai Attila - Somogyi Alfréd: *A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház története 1918-1938 - I.*, Komárom, Selye J. Egyetem, 2015. CD-ROM.

szek, akik a gyülekezeti diakóniában látták a belmisszió lehetőségét, vagy épp az intézményesített diakóniát favorizálták, és voltak olyanok, akik elvetették az egész belmissziót, mert úgy vélték, hogy a gyülekezetben nincs szükség az ilyesfajta munkára.² A komáromi egyházmegyében azok a lelkészek, akik szorgalmazták a belmisszió elindítását, szinte valamennyien közvetlen kapcsolatban voltak a budapesti belmissziót végző lelkészekkel, míg azok, akik elleneztek, saját bevallásuk szerint nem is volt semmilyen tapasztalatuk ezen a téren. A 20-as évek végétől az önálló belmissziós munka két irányt vett az egyházmegye területén. Az egyik irányt azok a lelkészek képviselték, akik úgy vélték, hogy a belmissziót a gyülekezeten belül kell végezni. Ezen belül voltak olyanok, akik csak a vasárnapi igehirdetést tartották a legcélravezetőbb eszköznek. A nagy többség viszont látta, hogy csak a vasárnapi alkalom nem elég, hanem új lehetőségeket kell kiaknázni. Abban mindannyian megegyeztek, hogy a legnagyobb

² Ahhoz, hogy megértsük a belmisszió történetét és a hozzá kapcsolódó kritikákat, figyelembe kell vennünk a lelkészek között létrejött nemzedékváltást. A korabeli lelképásztörök között egy olyan nemzedékváltás indult el, amelyben a két nemzedék közötti különbség nagyon erőteljes volt, főleg a belmisszió tekintetében. A régi nemzedékben kétféle lelkésztípust lehetett megkülönböztetni. Volt a tudós és az adminisztrátori lelképásztör. A lelkészek nagyobbik tömege az adminisztrációs táborhoz tartozott. Az adminisztrációs lelkésznemzedék tagjainak munkája a gyülekezet adminisztrálásában merült ki. Úgy jellemezték őket, mint akik ugyan tudták a szabályrendeleteket, de egy imádságot könyv nélkül elmondani, szinte képtelenek voltak. A másik lelkésztípus a tudós lelképásztör volt. Már a teológiákon kiváltak a többiek közül és tudományos pályáról álmodtak, amelyre készülve külföldi tanulmányokat is folytattak. Hazatérve pedig a különböző, nyugaton megismert teológiai irányzatok valamelyikének képviselői lettek, a legtöbb esetben ez a liberális-rationális irány volt. A régi lelkészi generációnak e két ágával szemben fokozatosan jelentek meg az új generációnak a képviselői. Ezek között lehettek a régi iskola azon tagjai, akik rájöttek, hogy a régen jól bevált módszerek már nem elégítik ki a gyülekezet igényeit. Az új politikai és társadalmi változások által felgyülemlett kérdésekre csak akkor tudnak válaszolni, ha új irányba tudnak nyitni. Az új nemzedékhez tartoztak még a fiatal lelképásztörök, akik a 20-as évek elején kerültek gyülekezetbe és szembesültek azzal, hogy a régi iskola tudós és adminisztrátori lelkészi munkáját már nem lehet végezni. Tudatosítaniuk kellett, hogy azt a lelki válságot, amelyben a gyülekezetek voltak, sem tudománnyal, sem paragrafusokkal, hanem lelkiséggel lehet csak megoldani.

belmissziós munkát a fiatalok körében kell végezni, ugyanis bennük látták a jövőbeli gyülekezeti tagokat. Így külön figyelmet szenteltek a fiatalokra, egészen a kisiskolásoktól, akiknél a vasárnapi iskolai oktatást a lehető legkomolyabban vették. Az ifjúság számára bibliaórákat és ifjúsági egyesületeket szerveztek. A komáromi gyülekezet is amellet foglalt állást, hogy a missziói és diakónia munka elengedhetetlen egy református gyülekezetben. Ehhez a gyülekezet megkapta a lelkészétől a támogatást is, aki a hollandiai peregrinációs útvjáról magával hozta a történelmi-kálvinizmus tanítását. Ennek az eszmének a gyakorlati megvalósítása tükrözódott nemcsak az egész egyházköztség életén, hanem a gyülekezet diakóniai munkáján is.

A misszióinak és diakóniának, már megvoltak az előzményei, hiszen Magyarországon már a 19. század második felétől egy jó körülhatárolható diakóniatörténetről beszélhetünk. Ekkor főként a szegény iskolás gyerekek, szűkös anyagi körülmények között élő lelkészek, özvegyek segélyezése volt a fő irány. A komáromi gyülekezetben belüli egyesületi diakónia a 19. század második felében alakult ki. Ekkor már kimondottan azért hoztak létre egyleteket, egyesületeket, hogy ezt a diakóniai szolgálatot jól körülhatárolt keretek között tudják végezni. Komáromban és a Komáromi egyházmegyében a magyarországi mintákat alapul véve hozták létre az diakónia munkát végző egyesületeket. Az első szeretetszolgálatot folytató szövetségek megalakulásától és a két világháború közötti két évtizeden át, a kommunista hatalomátvételig tartó időszakot a református diakónia aranykorának is nevezhetjük, mert sem előtte, sem utána nem volt olyan nagyméretű gyülekezeti kezdeményezéseken alapuló egyesületi munka, amit ebben az időszakban. Ezek az egyesületek karitatív nőegyletek, ifjúsági egyesületek és leányegyletek voltak. A Komáromi egyházmegye területén, néhány egyházköztségben alapítottak egyesületet. Hasonlóan a többi jótékony egylettel az elszegényedett gyülekezeti tagokat, családokat támogatták. Az első világháború utáni első kimutatás, amelyben a belmissziós, diakóniai egyesületeket írták össze, az 1925-ös jegyzőkönyvben szerepel. A kimutatás szerint az egyházmegyében nyolc ifjúsági egyesület volt, de ezek úgy működtek, hogy az alapszabályzatuk nem volt elfogadva, sőt a következő

évben már csak hat ifjúsági egyesületről tesznek említést. Diakónia-történeti szempontból fontos nőegyleti segélyegyletek öt helyen: Apácaszakállason, Ekecsen, Nagymegyerén, Somorján és Komáromban voltak. Ezek az egyesületek megtartották mindazokat a segítségnyújtási formákat, amelyeket még az alapításuk idején a magukévá tették. Az alapvető segélyezés a szegény gyerekek ruhákkal, tankönyvekkel való ellátását jelentette. A komáromi nőegylet ezen felül a városi szegények segélyezését is végezte felekezeti hovatartozás nélkül.³ Az egyházmegyei levéltári anyagok hiányosságai miatt csupán két-három egyesület munkáját tudjuk kellő részletességgel feltárni. Egyik-másik egyesületről csak a név, pecsétfelirat vagy egy másik egyesületnek írt köszönőlevél maradt fenn.

A legjobban dokumentált diakóniatörténetet a komáromi református gyülekezetben sikerül megtalálni. Igen nagy a valószínűsége annak, hogy a komáromi segélyegylet, mintául szolgált az egyházmegye többi egyesületének, egyrészt azért mert az egyesületi szeretetszolgálat a városi gyülekezetekben indult el, másrészt azért mert a legnagyobb tekintélye a komáromi gyülekezetnek volt, hiszen azon túl, hogy a legnépesebb volt, a dunántúli püspöknek is itt volt a székhelye. A diakónia segélyegyleteknek lényegi elemei azonosak, vagy hasonlóak voltak, úgymint: az egyesületi szabályzat, a tisztikar felépítése, a szeretetszolgálati célok, munkaterületek megfogalmazása és a programkínálat. A komáromi gyülekezeti diakónia meghatározó egyesülete a Protestáns Jótékony Nőegylet. A nők körében sikerült olyan bibliás hívő egyesületet létrehozni, amely példaként szolgált az egyházmegye többi nőegyletének megalakításakor. Kevesebb alkalom kínálkozott a felnőttek közti belmisszióra, de itt is sikerült megtalálni a megfelelő eszközöket. Nem is volt kérdés, hogy alakítsanak-e nőegyleteket, nem is tiltakoztak ellene, amely azért is lehetett, mert nagy hagyománya volt a karitatív nőegyleteknek, amelyekre a belmissziót lehetett építeni. A második világháború után a gyülekezeti diakónia még itt-ott működött tovább, ám ekkor már minden egye-

³ Soós Károly: *Jegyzőkönyv a komáromi ref. Egyházmegye 1925. augusztus 25-én tartott rendes évi közgyűléséről*. Komárom, 1925. 23. o.

sületet és intézményt megszüntettek, annak magyar volta miatt. A gyülekezeti diakónia munkát az 50-es évek elején tiltották be és csupán a rendszerváltást követő években indulhatott meg ismét.

Fogalomtisztázás

Gyülekezeti és intézményes diakóniát, vagy szeretetszolgálatot a Szentlélek által végzett keresztyén misszió részének tekintjük. Ennél fogva a diakóniát egynek tekintjük oly módon, hogy az intézmény egy adott gyülekezeti közösségben, gyülekezeti munkában gyökerezik, és tagjainak közös akaratából az Isten indíttatását felismerve jön létre. A gyülekezeti és intézményes diakónia alanyában és céljában nem, csupán terében, tehát a szolgálati területében különbözik. Emiatt szükséges, hogy a módszerében is különbség mutakozzon. Itt kevésbé foglalkozunk az intézményes diakónia speciális módszertanával, mint inkább a gyülekezetben a templomi közösségben zajló szeretetszolgálat jelenségeivel, mivel az egyházunkra ez sokkal inkább jellemző.

A tanulmányban egységes nevezéktant használunk. Eszerint a "diakóniai tevékenység" kifejezés alatt értünk minden egyes szeretetszolgálati cselekedetet. "Diakóniai szolgálatok"-ként jellemezzük a diakóniai tevékenységek előre eltervezett, programszerű összességét.

Alkalomszerűség és tervszerűség a szeretetszolgálatban

Az alkalomszerűség és tervszerűség a közötti különbség bemutatására kiválóan alkalmas az irgalmas samaritánus példázata. A példázatbeli samaritánus ad hoc módon, azaz alkalomszerűen cselekszik, amikor a kirabolt és megvert embert „*meglátta, megszánta, odament, olajat és bort öntött a sebeire, és bekötötte azokat. Azután feltette őt a saját teherhordó állatára, elvitte egy fogadóba és gondját viselte.*”⁴ Ezek mind olyan cselekedetek, amelyet az utazó nem tervezhetett előre, hiszen nem tudhatta, hogy találkozni fog egy megvert emberrel. Az

⁴ Lk 10,34-35. A bibliai idézeteket a Magyar Bibliatársulat által kiadott revideált új fordításból idézzük. (RÚF 2014).

viszont már tervszerűsége utal, hogy saját forrásait fordítja a beteg ápolására és az ige arra is utal, hogy vissza akar térni a fogadóba.

Ennek analógiájára nevezzük alkalomszerű szeretetszolgálati cselekedetnek, amikor előre el nem tervezett módon, tűzoltás jelleggel segítünk. Szociális téren ezt krízisintervenciónak is nevezik, azonban ez a kifejezés nem jelenti a tervek hiányát, hanem éppen ellenkezőleg, egyfajta állandó készséget.

Tervszerű diakóniai munkának nevezzük a tanulmányban azokat a szeretetszolgálati cselekedeteket, amelyekre előre eltervezetten forrásokot különítettek el. A módszertani vizsgálat során ezek a programok nagyobb súllyal esnek latba. Ezzel együtt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy a segítségnyújtás felől megközelítve az alkalomszerű és a tervszerű cselekedetek között nincs különbség, csak a felhasznált erőforrásokban.

Belső és külső erőforrások

A diakónia alapvető erőforrása a Szentlélek.⁵ A továbbiakban a Szentlélek munkájának szeretetszolgálati eredményei kerülnek bemutatásra. Ezeket szintén erőforrásoknak nevezzük, hiszen formálják a gyülekezetek és az egyház életét. Mindazonáltal a Szentháromság Istenre mindig, mint ősforrásra, mozdulatlan mozgatóra tekintünk.

A tanulmányban belső erőforrásnak nevezzük a gyülekezet saját szeretetszolgálatra fordítható erőforrásait, amely jelenthet a gyülekezetben meglévő karizmát és/vagy a gyülekezet saját anyagi lehetőségeit, amelyek együttesen jelentik a gyülekezet közösségi erejét. A belső erőforrás a gyülekezet saját igei látásából táplálkozik.

Külső erőforrásnak nevezzük azon tudásbéli és anyagi forrásokat, amelyek kívülről érkeznek a gyülekezetbe, és további jellemzőjük, hogy csak egy bizonyos ideig állnak rendelkezésre.

⁵ „A kegyelmi ajándékok között ugyan különbségek vannak, de a Lélek ugyanaz. Különbségek vannak a szolgálatokban is, de az Úr ugyanaz.” 1Kor 12,4 Ezen a helyen a szolgálatokra a diakonian megnevezés szerepel.

A szeretetszolgálati törvény ismertetése

Egyházunk⁶ 1/2003-as törvénye és annak 5/2013-as módosítása rendelkezik a szeretetszolgálatról⁷ és úgy határozza meg magát, mint olyan szabályozás, amely jogi keretet biztosít a diakónia végzéséhez az egyházban. Azt, hogy valóban mennyire csak egy üres keretről van szó azt az is alátámasztja, hogy a törvény első pontjában csak a legminimálisabb megfogalmazását találjuk az egyház szeretetszolgálatának. Csak annyit tudunk meg, hogy a mindenkori egyház Jézus Krisztus „tanításának engedelmeskedve szeretetszolgálatot végez.”⁸ Nem találkozunk sem fogalommagyarázattal, sem pedig további módszertani alapelvek felsorolásával.

Ez a törvény még a Református Diakónia hatáskörébe utalta a koordinációt és a pályázati jogokat. Az egyház ezzel a szervezettel párhuzamosan már 2006-ban létrehozta a Diakóniai Központot, és a feladatokat úgy osztotta meg a két szervezet között, hogy a *Diakonia reformata n.o.* volt a pályázó fél, míg a Központ elméletben a koordinációt végezte. A valóságban azonban a két szervezet tevékenysége átfedte egymást olyannyira, hogy a jogkörök tisztázásra szorultak.

A *Diakonia reformata n.o.* szervezet elsősorban pályázatokból tartotta fenn a programjait. Ennek akkoriban kedvezett a jogi környezet, de egyszersmind azt is jelentette, hogy a szeretetszolgálatot csupán külső erőforrásokból igyekezett fenntartani, és ily módon a gyülekezetekre kevés hatást gyakorolt. Másrészt, ez a működési forma nem támogatja a tervszerűséget. Ez az 5/2013-as törvénymódosítás jogerőre emelkedésével változott meg, amikor Egyházunk vezetése minden szeretetszolgálattal kapcsolatos jogkört a Diakóniai Központjára ruházott rá.⁹

⁶ Értsd: a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház

⁷ Hatályos egyházi jogszabályok hivatalos gyűjteménye. Szlovákiai Református Keresztyén Egyház: 2017/1. 32. o. <http://reformata.sk/data/documents/2017/02/20/Torvenytar-2017-1.pdf> Letöltés ideje: 2021.10.20.

⁸ Hatályos egyházi jogszabályok hivatalos gyűjteménye. Szlovákiai Református Keresztyén Egyház: 2017/1. 112. o. <http://reformata.sk/data/documents/2017/02/20/Torvenytar-2017-1.pdf> Letöltés ideje: 2021.10.20.

⁹ Hatályos Egyházi Jogszabályok Hivatalos Gyűjteménye. Szlovákiai Református Keresztyén Egyház: 2017/1. 112. o. Online elérhető: <http://reformata.sk/data/documents/2017/02/20/Torvenytar-2017-1.pdf> Letöltés ideje: 2021.10.20.

Ennek az egyik oka az volt, hogy elapadtak a külső erőforrások, mert az állami szociális szférában történt egy kihátrálás a non-profit szervezetek mögül és helyettük a cél-intézményeket kezdték el támogatni. Mindazonáltal, ezzel a lépéssel a református egyházunk szeretetszolgálat a külső erőforrásokról a belső erőforrások, azaz a gyülekezetek felé fordult. Felismerte, hogy bár a gyülekezetek ereje egyen-egyenként kisebb akár anyagi, akár emberi erőforrásokat tekintve mint egy célirányos pályázat, ugyanakkor sokkal hosszabb ideig fenntartható, hiszen egy működő közösség nem szüntethető meg egyetlen törvénymódosítással. A szeretetszolgálati törvény az egyház felépítésével analóg módon képzei a szeretetszolgálatot. A diakónia elsődleges helye a gyülekezet, ezért elsősorban nekik ad jogköröket és úgy kezeli azokat, mint önálló jogi egységeket, mivelhogy jogilag azok is. 2014-es diakóniai felmérés¹⁰ eredménye azonban azt mutatta ki, hogy a megalkotott keretek tartalom nélkül maradnak. Nincsenek vagy nem ismerték fel azokat az erőforrásokat, amelyeket felhasználva a szeretetszolgálat elindulhatna.

Alkalomszerű segítségnyújtástól a tervezett diakóniai szolgálat felé

A kommunista hatalomátvétel után az ország vezetése megszűntette, pontosabban átvette az irányítást a szociális szolgáltatások felett. Nem nézte jó szemmel az irgalmasságból fakadó könyörületes cselekedeteket és a missziót, mint amely különbözött az állami ideológiai irányultságtól. Így a belmisszióhoz kapcsolódó egyéni és közösségi szolgálatokat teljesen megszüntették és a gyülekezeti életet bezárták a templomokba. Ezzel az intézkedéssel a szeretetszolgálat, mint az egyház szegények felé kinyújtott keze is teljesen megbénult. Bár a benuulás képe jelen esetben nem pontos, hiszen ez csupán a rendszerváltozásig állt fenn, utána inkább ellanyhulásról, elerőtlenedésről lehet beszélni. A 20. század 50-es évei előtt a gyülekezeteknek megvolt a közösségi ereje, de amikor azt nem gyakorolhatták, hiszen a szolgálat súlyát kivették a kezükből, azáltal, hogy azt egyenesen tiltották, ter-

¹⁰ Felmérés a helyi gyülekezetek 2014-es évi diakóniai és missziós tevékenységéről szóló belső dokumentáció.

mészetessé vált annak eltűnése és a hiánya. Ezt a folyamatot csak tovább erősítette, hogy az 1956 óta használatban lévő Varga Imre-féle *Kis Káté*-ban nem szerepel a misszió, a diakónia, sem a szeretetszolgálat kifejezés.¹¹ A konfirmáció előtt álló fiatal generációk tagjai jó-szerével nem is hallottak, sőt a mai napig nem hallanak arról, hogy a szeretetszolgálatnak nemcsak alkalmoszerű cselekedetei, de szervezett formája is létezik. Pozitív eredmény, hogy a lelkészek egy része már észrevette, hogy a fent említett kiskáté felett eljárt az idő. Saját kútforrásból kiegészítik egyéb modernebb tananyaggal a kátéórákat, de a nagy átlag még mindig azt mutatja, hogy ez a hiányosság a mai napig érezteti a hatását. Mindez persze nem azt jelenti, hogy nem volt a gyülekezetekben valamiféle egymás felé végzett, titokban tartott szeretetszolgálat vagy azt, hogy most ne lenne a gyülekezetekben jelen az egymás iránt való könyörületesség. Csupán azt, hogy nem tanultuk meg megnevezni és felismerni a szeretetszolgálati tevékenységeket és diakóniai szolgálatokat. Felmerül az az ellenvetés, hogy a megnevezés nem fontos, inkább a gyakorlat a lényeg. Ez a megállapítás részben igaz, de mégis fontos a megnevezés, mert az segít meghatározni az identitásunkat, és segít láttatni, hogy kik is vagyunk valójában. Soha nem szabad elfelejteni, hogy a diakónia a misszió része, így nem mindegy, hogy milyen kép alakul ki egy-egy közösségről. Egy egymást segítő tagokból álló gyülekezet vonzóbb lehet a kereső emberek szemében, de ehhez az is kell, hogy el tudjuk mondani, hogy kik is vagyunk. Ez lehet az első lépése annak, hogy felmérve az erőforrásainkat, előre tervezett módon tevékenykedjünk. A megnevezés elsősorban nem azért fontos, hogy a gyülekezeti tagok idegen szavakat ismerjenek meg, hanem azért, mert ezen cselekedetek kiemelése erősíti a szolgáló egyházi identitásunkat, amely vonzóvá válhat a kí-

¹¹ A káté 51-55. kérdésekben, az istentisztelet elemeiről szóló részben beszél az adakozásról, az adakozásról, amivel kapcsolatban meg van említve a szegények segítése és az árvákról való gondoskodás illetve, hogy az egyház segélyalapot hozhat létre. A háládatosságról szóló rész beszél a jócselekedetéről, de nem szeretetszolgálati szempontból, hanem a megigazulás szempontjából. Ez a rész a Tízparancsolatról szóló tanítást vezeti be. Vagyis szintén csak közvetetten kerül szóba a szeretetszolgálat.

vülálló, kereső emberek számára. A fordulat után az a bizonyos „megbénult kéz”, bár már megtehetette volna – csak nagyon lassan kezdett újra mozogni. Más egyházi ügyek rendezése előbbre való volt a diakóniáénál, időközben pedig lassan elgyengültek vagy eltávoztak azok, akik még értették a kifejezéseket és természetesnek tartották az irgalmasság cselekedeteit a gyülekezetben. Reméljük azonban, hogy ez a mulasztás nem visszafordíthatatlan.

A Szlovákiai Református Keresztény Egyház Diakóniai Központja 2006-ban alakult meg.¹² Első legfontosabb feladata a németországi *Segen* (Áldás) nevű projektben való részvétel volt. Ennek keretein belül kerültek az egyházközségekhez Németországban lebontott parókiák, templomok, egyházi intézmények berendezései, amelyből nálunk lelkészlakokat és templomokat újították föl. Az erőforrások tekintetében meg kell jegyeznünk, hogy az egyházunk ebben az esetben a kedvezményezett oldalon állt, vagyis a feladata az volt, hogy a kívülről érkező adományt becsatornázza egyházunkba.¹³ Amikor a forrás elapadt, akkor a Központ új vezetése is máshová helyezte a hangsúlyt, mégpedig a diakónusok képzésére. Alapvető fontosságú meglátása volt az akkori vezetőségnek, hogy hiányoznak a diakónusok gyülekezeteinkből, így Magyarországról behozott képzési programot indítottak számukra. Abban az időben még nem volt a Selye János Egyetem Református Teológiai Karának diakóniai missziológiai és szociális gondoskodás képzése. Kitűnő próbálkozás és kitűnően végig vitt program volt, hiszen kikerültek belőle az első diakónusok, ám szolgálatukat mégsem sikerült teljes mértékben betagolni a gyülekezetek életébe.

2013-ban a diakóniai központnak új vezetése lett. Már nem csak alkalomszerűen segítettek néhány rászorulóknak, akik felvették velük a kapcsolatot, hanem próbálták rendszerbe, azaz tervszerű programokba sorolni a munkát. Találkozhatunk olyan programokkal, mint „*Hajlék*” vagy „*Láda*”, amelyek már a nevükben is tükrözik, hogy

¹² A diakóniai központ megalakulásának körülményeiről és a 10. éves szolgálatát felölelő időszakban részletesebben lásd: Haris Szilárd: *Jutalmam, hogy tehetem*. Vámbéry Ármán Polgári Társulás, Dunaszerdahely, 2016. 51. o.

¹³ Nagyon sok esetben a gyülekezetek maguk is beletették a saját adományait.

milyen célcsoport a program kedvezményezettje. A programokhoz pénzalapok is tartoztak, amelyeket adományokból igyekeztek feltölteni. Az elképzelés jónak mondható, azonban az adományok érkezése nem volt folyamatos így a programok erőforrásai kimerültek. Továbbá a program elsősorban a Komáromi- és a Pozsonyi egyházmegyében valósult meg, más szóval a Diakóniai Központ vonzáskörzetében.

2014-ben, amikor a központ élére új igazgató került a tervszerűség is új szintre lépett. Az új igazgatótanács egy felmérés készítését tűzte ki célul, amelynek eredményeképpen láthatóvá váltak azok a szeretetszolgálati erőforrások, amelyek a gyülekezetekben rejlének, ezzel igyekeztek összekapcsolni azokat a szolgálatokat, amelyek a gyülekezetekben folytak. Felmérés három részből állt. Az első részében a szeretetszolgálati törvényben megfogalmazott tisztségekre és intézményes diakónia kérdeztek rá, a második rész szólt a gyülekezet aktuális diakóniai szolgálatairól, a harmadik pedig arra irányult, hogy miben tudna a Központ a jövőben segíteni a szeretetszolgálati tevékenységek bővítésében?

Felmérés eredménye megmutatta, hogy egyházunknak nagyon kevés gyülekezete intézményfenntartó. Ez az adat nem meglepő, hiszen az egyházunkat alacsony lélekszámú gyülekezetek alkotják. A törvényben megfogalmazott tisztségek csak elenyésző számban vannak jelen a gyülekezetekben. Harmadrészt a felmérés azt is megmutatta, hogy diakóniai szolgálatok tekintetében akadozik az információáramlás a gyülekezetek és az egyház vezetése között, tehát a Központ legfontosabb feladatai közé a kapcsolatépítés került. Továbbá figyelemre méltó eredménye a felmérésnek, hogy nagyszámú gyülekezet jelölte meg, hogy diakóniai önkéntesekkel rendelkezik. A felmérés alapján mintegy 279 önkéntes¹⁴ van jelen az egyházban, ám ez a jelenlét mégsem vált eddig kézzelfoghatóvá. Mindenesetre ez az adat azt mutatja, hogy nagyon nagy potenciál rejlik a gyülekezetekben és az önkéntesség bázisában. Éppen ezért is hozta létre 2019-ben a diakóniai központ a diakóniai igazolványt, amelyet azoknak az ön-

¹⁴ Felmérés 11. o.

kénteseknek állít ki, akik egy-egy gyülekezetben aktív szeretetszolgálati tevékenységet folytatnak.

A Diakóniai Központ víziója 2015–2020¹⁵

A vízió megalkotását elsősorban a fentebb említett bibliai elvek és a tapasztalt szükségletek, valamint az egyház felmerülő kérései körvonalazzák. A Diakóniai Központ Igazgatótanácsa a következő irányítási célokat jelölte meg a nevezett időszakban:

- Tájékoztatás és medializáció
- Gyülekezeti diakónia erősítése
- Pasztorációs és lelki terület
- Képzési programok
- Humanitárius tevékenység és katasztrófhelyzetek
- Ökumené és partnerség

2021-ben lejárt ez az öt éves vízió időszaka. A Diakóniai Központ munkatársai és igazgatótanácsa a következő időszakban ki fogja értékelni, hogy mennyiben sikerült elérni a kitűzött célokat. Az erőforrások szempontjából vizsgálva a helyzetet azt mondhatjuk el, hogy az elmúlt öt évben új erőforrásokat vont be a szolgálatába. Bővült a munkatársak köre és új szociális szolgáltatások is indultak. A szolgáltatások mindegyike saját kommunikációs csatornát kapott, így megnövekedett az információáramlás a Központtól a gyülekezetek felé. Voltak egyéb próbálkozások is a gyülekezetekkel való kapcsolatfelvételre és a szeretetszolgálattal kapcsolatos érzékenyítésre. Ilyenek voltak például egy istentisztelet keretében megvalósult Diakóniai Érzékenyítő Nap. Vagy a diakóniai Programterv Pályázat kiírása, amely a gyülekezetből származó kezdeményezéseket szeretne volna összegyűjteni. Ezek a próbálkozások egy-egy alkalmat értek meg.

Jelentős áttörést jelentett a 2020-ban meghirdetett adventi élelmiszergyűjtés, amely során azon túl, hogy öt tonna élelmiszert sikerül

¹⁵ A Vízió eredeti változatát Ibos Henrietta igazgatónő dologozta ki *Diakóniai koncepció* címmel. Egy változata olvasható a *Jutalmam, hogy tehetem* című, fentebb már idézett kötet 52. oldalán. Az alapelvek az idő elteltével nem változtak. Ebben a tanulmányban azonban kiegészítjük a főbb pontokat az azóta gyűjtött tapasztalatokkal.

szétosztani rászorulóik között, több mint 20 önkéntes került kapcsolatba a központtal, akiknek többsége aktív tag valamelyik református gyülekezetben.

Az elmúlt 5 évben jelentős hatást fejtettek ki a képzési programok. A számokat tekintve legjelentősebb eredménye a gondozói szolgálat-hoz kapcsolódó gondozói tanfolyamnak volt. A képzésben részt vettek nagy része először Egyházunk berkeiben szolgált.

A legutóbb időben a Diakóniai Központ szociális ruhaboltokat és élelmiszerbankot is nyitott. Ezek olyan szociális szolgáltatások, amelyek elindításához igénybe vehető támogatás, de ugyanakkor a kezelési költség fedezi a bolt működési költségeit.

A fenti példák mind azt mutatják, hogy egyházunk szeretetszolgálati koordinációs intézményében az alkalmasságról a tervszerűségekre került a hangsúly, ami az erőforrások tudatos használatának köszönhető. A tudatos használat jelen esetben a külső erőforrások felhasználása helyett, a lassú építkezésre váltott saját források használatát jelenti.

A fent említett szolgáltatások elindításával a Diakóniai Központ olyan, a gyülekezetből és az egyházon kívülről érkező adományokat csatornázott be, amelyek eddig számunkra nem voltak elérhetőek, bár a létezésükről, az adakozási szándékról tudtunk. Az adománykoordináció a Központnak csupán az egyik feladata. Ugyanilyen fontos része a szolgálatának, hogy erősítse és segítse a gyülekezetekben folyó szeretetszolgálatot. A már említett felmérés kimutatta, hogy melyik gyülekezetben milyen diakóniai szolgálat van jelen, emellett azonban célunk a további, elsősorban belső erőforrások, felkutatása és a gyülekezeti tagok bátorítása, tudván, hogy a szolgáló gyülekezet marad életben.¹⁶ Tehát a szeretetszolgálat nemcsak az Úrtól kapott küldetés, hanem jól felfogott érdek a megmaradásért.

¹⁶ Joó Sándor a diakóniát a gyülekezet alapvető funkciójának nevezi: „Mindezek után a diakónia, mint egyházi funkció fogalmát a következőképpen definiálhatjuk: a diakónia olyan, a szentek közösségi formában történő, Isten dicsőségét szolgáló, irgalmas cselekedet, amelyet a lokális gyülekezet Krisztus nevében gyakorol szűkölködő tagjai fizikai nyomorúságának az enyhítésére.” Joó Sándor: Református diakonátus. Budapest, 1939. 36. o.

Következzen néhány szó a gyülekezetek közösségi erejéről, melynek alapvető kiindulási pontja, hogy minden gyülekezetnek végeznie kell valamilyen diakóniai szolgálatot, csak meg kell találnia a neki testhezállót.

A gyülekezetek közösségi ereje

Amikor az ősegyházban megalakult a diakóniai tisztség, azt a gyülekezetek gyarapodása kényszerítette ki.¹⁷ Az új tisztség létrehozásának célja azonban semmiképpen nem a szeretetszolgálat és az igehirdetés különválasztása, hanem éppen ellenkezőleg, a kettő egységének megtartása volt. Az apostolok és tanítványok éppen azt ismerték fel, hogyha mindkét szolgálatot megfelelően, sőt mindenki felé teljesen, kompromisszumok megkötése nélkül szeretnék végezni, akkor a feladatok megosztására, több személy bevonására van szükség. A fent említettek közül néhány fontos alapelvet vezethetünk le, amelyek meghatározzák a diakónia helyét a gyülekezetben:

1. A diakónia és az igehirdetés szoros kapcsolatban állnak egymással. Egymást kölcsönösen kiegészítik oly módon, hogy az igehirdetés a szeretetszolgálatba „torkollik”, ami ezáltal hitelesíti az igehirdetést.
2. Az igazi diakóniai szolgálat az isteni irgalmasság gyakorlása az elesett emberen.
3. Az öncélú segítségnyújtás és jótékonykodás, legyen bármilyen bőkezű is, nem diakóniai szolgálat.
4. A diakóniai szolgálat elsődleges helye a keresztyén gyülekezeti közösség.¹⁸

¹⁷ Azokban a napokban pedig, mivel nőtt a tanítványok száma, a görögül beszélő zsidók zúgolódni kezdtek a hébertül beszélők ellen, hogy a naponkénti gondoskodásban elhanyagolják a közülük való özvegyasszonyokat. Ekkor összehívta a tizenkettő a tanítványok egész gyülekezetét, és ezt mondták nekik: Nem helyes az, hogy az Isten igéjét elhanyagolva mi szolgáljunk az asztaloknál. Hanem válasszatok ki magatok közül, testvérek, hét férfit, akikről jó bizonyosságot tesznek, akik telve vannak Lélekkel és bölcsességgel, és őket állítsuk be ebbe a munkába, mi pedig megmaradunk az imádkozás és az ige szolgálata mellett. ApCsel 6,1-5.

¹⁸ Ez még akkor is igaz, ha intézményes diakóniáról beszélünk, mert ideális esetben az intézmény a gyülekezet talajáról, a gyülekezet erőforrásait használva és igényeit követve nő ki

A diakóniai tevékenységek felosztása

Miután lefektettük az általános alapelveket, nézzük meg néhány további igehelyet, amely a szeretetszolgálat végzésének módjára adhat támpontokat. Nem összefoglaló bibliatanulmányként kell erre a részre tekinteni, csupán olyan impulzusokként, amelyek befolyásolták a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központjának szolgálatát.

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház a gyülekezeteiben élő egyház, ami a szeretetszolgálatot illeti különösen az, hiszen kevés diakóniai intézménnyel rendelkezik. Mivel a gyülekezetek létszáma nem túl nagy, inkább faluközösség jellegűek, ezért fontos kérdéssé válik, hogy hány olyan tagja van a gyülekezetnek, aki képes valamilyen talentumával, saját erejével mások felé szolgálni?

Ennek alapján a diakóniai szolgálatokat leírhatjuk aszerint, hogy hány személy vesz benne részt:

Egy ember – az imaszolgálatban vehet részt. Hiszen bárki képes lehet egy másik emberért imádkozni. Erre jó példát ad elénk a Szentírásból Anna prófétanő esete.¹⁹ A fiatal korában megöveggyült asszony a templomban töltötte minden idejét imádkozással és böjtöléssel. Jutalmat kap az Atyától azzal, hogy megláthatja a kisded Jézust a templomban. Anna csupán néhány évet élt együtt férjével, magányos szabadidejét pedig arra használta, hogy másokért könyörgött. Ebben csupán önmaga és Isten vett részt, hiszen a „kedvezményezett” személy csak gondolatban volt jelen. Az imádság a legalapvetőbb szeretetszolgálati tevékenység, amely azonban valóban közösségformáló hatású lehet, ha együtt, közös cél érdekében végezzük, tudván, hogy „nagy az ereje az igaz ember buzgó könyörgésének”.²⁰

Két ember – az irgalmas samaritanus példázata jól mutatja azt az esetet, amikor egy ember segít egy másik embernek. Ez azt jelenti, hogy a saját rendelkezésre álló erőforrásait használja, a felebarátja megsegítésére. Abban különbözik az előző esettől, hogy itt a kedvezményezett valóban jelen van. Az egy az egy-

¹⁹ Lk 2, 36-38.

²⁰ Jk 5,16.

ben történő segítségnyújtás nem zárja ki a tervszerűséget. Az egy az egyben történő segítségnyújtás nagyrészt jellemző egyházunk diakóniai szolgálatára.

Csoportos segítségnyújtás – esetén több személy fog össze, hogy segítsen kevesebb számú kedvezményezettten. Elméletben az is elképzelhető, hogy kevesebb személy segít nagyobb számú kedvezményezettten, de az egy gyülekezet esetében azt jelenti, hogy deficittel rendelkezik a diakóniai szolgálatok terén. Ez a legalapvetőbb gyülekezeti modell, amelynek bibliai példája a béna meggyógyításának esete.²¹ Jézus a béna ember meggyógyításával tulajdonképpen nem mást, mint a négy barát összefogását „jutalmazza meg.” A négy ember ereje egyenként kevés lett volna a tető megbontására és a béna ember ágyának leengedésére, de együtt képesek voltak rá. A gyülekezetek esetében is hasonlóan kell gondolkodnunk, hiszen tulajdonképpen ez az eset inspirálja a gyülekezetek közösségi erejének felmérését.

Specializált csoportos segítségnyújtás – ez is csoportos szolgálat, aminek elvégzéséhez azonban valamilyen speciális képesítésre van szükség. Leginkább az intézményes diakónia értendő alatta. További jellemzője, hogy ez a kisebb csoport egy nagyobb csoporton képes hatékonyan segíteni.

A diakóniai tevékenységet folytatni képes tagok összessége határozza meg az adott gyülekezet közösségi erejét. A gyülekezet közösségi ereje jelenti azt a virtuális számot, amelynek pontos értéke nem mindig meghatározható, de ugyanakkor mégis bizonyos, hogy limitált azon tevékenységek mennyisége, amit az adott gyülekezet elvégezni képes. Ilyen határ létezését adja elénk az ApCsel 6 is, amelyből az is kitűnik, hogy több tényező összessége képez ilyen határt.

Tapasztalatból tudjuk, hogy a gyülekezetek statisztikai taglétszáma önmagában nem határozza meg annak közösségi erejét, hiszen előfordulhat, hogy egy adott közösségnek sok idős tagja van, akik már maguk is akadályozottak, és ugyanakkor egy kis létszámú csoport is lehet nagyon aktív, ha elkötelezett és tettere kész tagokból áll.

²¹ Mk 2,1-12.

A fent említettekből következik, hogy a diakóniai szolgálatokat osztályozhatjuk közösségi erőigényük szerint:

1. Imaszolgálat – minden keresztyén közösség szükségszerűen kell, hogy végezze az imádság szolgálatát, mert különben önmagába fordul, nem vonzó közösséggé válik. Az imaszolgálatot a legkisebb létszámú gyülekezetek, és a legkevesebb energiát felszabadítani tudó gyülekezetek is tudják végezni. Ennek formája közös imádkozás kis csoportban a gyülekezet konkrét ügyeiért. Az imaszolgálat a legkevésbé erőforrásigényes formája, hiszen a ráfordított időn kívül másra nincs szükség. Az imádság fajtái közül leginkább a másokért való könyörgést tartjuk diakóniai jellegűnek, hiszen a figyelmünket a felebarátaink felé fordítja, ami által a látásunkat formálva érzékenyít. Az imaszolgálat jellegéből adódóan csak belső erőforrásokat igényel.
2. A gyülekezet rászorulóinak rendszeres támogatása és látogatása – ez nagyon hasonlít a falusi „szomszédoláshoz”, amikor az emberek természetes módon odafigyeltek egymásra. Ezt szeretnénk egy gyülekezeten belül visszahozni. Ehhez az szükséges, hogy a gyülekezet felmérje, hogy kik a környezetében a rászorulóak, és megszervezze a látogatásukat, támogatásukat. A látogatásokra a lelkész felkészítheti a szeretetszolgálatot szívesen végző tagjait. Fontos, hogy a látogatások során legyen valamilyen formában lehetőség az imádkozásra. Ez a szolgálat szintén nem igényel külső erőforrásokat, de az elsőhöz képest több belső erőforrást igen. Nagyobb létszámú gyülekezetben alkalmazható.
3. Önálló szociális szolgáltatás – a következő csoport azok a gyülekezetek, amelyek képesek önállóan szociális szolgáltatást indítani. Elsősorban olyan szolgáltatásra gondolunk, amely nem igényel külön építkezési beruházást (pl. nappali foglalkoztató központ). Egy ilyen szolgáltatás indítása nemcsak szakértelmet, hanem felszabadítható anyagi erőforrásokat is igényel, de még mindig az jellemzi, hogy a belső erőforrások túlsúlyban vannak a külsővel szemben. Amennyiben ez nem így van, akkor a szolgáltatás fenntarthatatlanná válik.

4. Intézményfenntartás – a Szlovákiai Református Keresztyén Egyház berkeiben csak kevés gyülekezet rendelkezik az intézményfenntartáshoz szükséges erőforrásokkal. Jelen esetben nemcsak az anyagi erőforrásokra gondolunk, bár a fenti állítás azokat tekintve is helytálló, hanem azokra a lelki indíttatásokra is, amelyek szükségesek ahhoz, hogy egy gyülekezet intézményt alapítson.

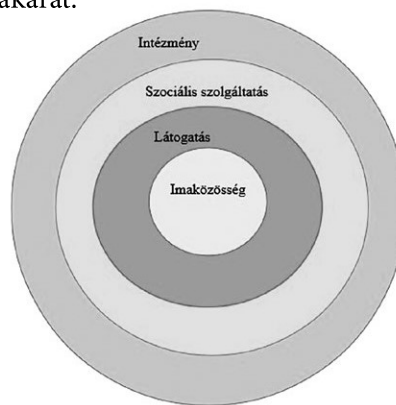
Az állam szociális berendezkedéséből következik, hogy az intézmény fenntartásához több külső, mint belső erőforrás használatos. Törekedni kell azonban arra, hogy a gyülekezet magáénak érezze az intézményt, amelyhez nagyban hozzájárul, ha az ott dolgozó munkatársak a gyülekezet tagjai is egyben.

A gyülekezet missziója

Egy gyülekezetben minden szolgálatot elsősorban azért végzünk, hogy az evangélium terjedjen. A fent felsorolt 4 alapvető szolgálat úgy viszonyul egymáshoz, mint a koncentrikus körök. Az imaközösség észreveszi a rászorulókat, a látogatók már segítenek is rajtuk, több rászoruló esetén szociális szolgáltatást indítanak, vagy intézményt, amennyiben megvan rá a közös akarat.

Az ábra a következő dolgokat mutatja:

1. minden missziói szolgálat alapja az evangélium hirdetése és az imádság. Az imádság abban segít, hogy az ember személyes kapcsolatba kerüljön Istennel. Ez az a kapcsolat az, amit semmilyen más világi szervezet vagy intézmény nem tud bemutatni, ezért az a legfontosabb feladatunk, hogy ezt végezzük, mert ha mi nem végezzük, akkor más nem fog-

- ja. Az imádság könnyen alakulhat lelkigondozói beszélgetéssé, sőt a lelkigondozói beszélgetés mindig azzal kezdődik.
2. Ebből az is következik, hogy az imádkozókból lesznek a látogatók. A látogatókból azok, akik „meglátanak” egy-egy célcsoportot vagy általános hiányosságot. Ha van lehetőségük, akkor indítanak szociális szolgáltatást.
 3. Az intézménynek is kell, hogy legyen imádkozó közössége.

A Szlovákiai Református Keresztyén Egyház Diakóniai Központjának szerepe

Az ebben a fejezetben tett megállapítások a hipotézis kategóriájába tartoznak abban az értelemben, hogy egy ideális képet feltételeznek. Azonban a Diakóniai Központnak, mint a szeretetszolgálat koordinációjáért felelős szervezetnek az a feladata, hogy a gyülekezeteket minél inkább közelítse ehhez a vízióhoz. A Diakóniai Központ indulásakor a gyülekezetek mindig a kedvezményezett oldalon álltak. Bár voltak alkalmi gyűjtések, de ezeket nem tekintjük a szeretetszolgálat fejlődési jegyeinek, mert az adakozás része a liturgiának és így része a természetes református öntudatnak. Így bár a gyűjtés szervezettsége a cél oldalon fokozódott, a szeretetszolgálat népszerűsítése és tervszerű végzése nem valósult meg.

A Diakóniai Központ egyik feladata lenne, hogy személyes gyülekezeti látogatások sorával felmérje a gyülekezetek közösségi erejét, másodszorban, hogy segédanyagokkal segítse az imakörök megalakulását. Ennek első forrása az igehirdetéskötet, később imádságos könyv diakóniai irányultsággal és a jó példák bemutatása, találkozók megszervezése.

Azokban a gyülekezetekben, ahol belső igény mutatkozik szociális szolgáltatás indítására, ott ennek segítése, regisztrálás fenntartás, stb. intézmény esetében ugyanez. De ezekben az esetekben sem szabad elfeledkezni a lelki háttérrel!

Konklúzió és kérdésfelvetés

Az eddig rendelkezésre álló források vizsgálata alapján kijelenthetjük, hogy az elszakadt területeken maradt egyháztestek súlyos veszteségeket szenvedtek el, ami az intézményi struktúrát, a diakónuskép-

zést és az anyagi forrásokat illeti. Kezdetben még megvoltak azok a zsigeri kapcsolódások, amelyek a gyülekezetekben fenntartották a szeretetszolgálat iránti érdeklődést és elkötelezettséget, bár sokkal több múlt az egyéni kezdeményezéseken és az egyesületi csoportok munkáján.

A kommunista hatalomátvétel után elszenvedett deficit a mai napig érezteti a hatását.

Egyházunk fordulat utáni szeretetszolgálatának feladata tehát, hogy újra felélénkítse a közösségeket és segítse azokat felismerni saját erőforrásaikat. Az élénkítést elsősorban külső erőforrások bevonásával próbálta megoldani. Nagyon fontos lépés volt a diakóniai képzés elindítása az egyházunkban. Ugyancsak meghatározó szerepe volt annak, hogy a diakóniai központ az alkalmasságtól a tervszerűség felé tolta el az egyház szeretetszolgálatát. Jól látszik az a tendencia is, hogy a jövőben maga a Központ, mind pedig a gyülekezeti közösségekben létrehozott programok a külső erőforrások helyett a belsőkre támaszkodnak. Nagy kérdés lesz, hogy a Diakóniai Központ – akár a fent említett elmélet alapján – milyen mértékben tudja felmérni a gyülekezetek közösségi erejét és azt tovább növelni. Ugyancsak kulcskérdéssé válhat a jövőben, hogy egyházunk milyen módon tudja a képzett diakónusok szolgálatát a gyülekezetekbe integrálni. Ezzel ugyanis lehetőség adódna egy szeretetszolgálati hálózat kiépítésére, amely nemcsak a szükségletek enyhítéséhez, de a belmisszióhoz is nagymértékben hozzájárulna.

Felhasznált irodalom:

Haris Szilárd: *Jutalmam, hogy tehetem*. Vámbéry Ármin Polgári Társulás, Dunaszerdahely, 2016. ISBN: 978-80-972164-7-4 26.

Joó Sándor: Református diakonátus. Budapest, 1939.

Soós Károly: *Jegyzőkönyv a komáromi ref. Egyházmegye 1925. augusztus 25-én tartott rendes évi közgyűléséről*. Komárom, 1925.

SZRKE törvénytára. <http://reformata.sk/data/documents/2019/11/26/Torvenytar-2019-3.pdf>